

คดีของรัฐ ในหนังสืออ่านเพิ่มเติม ของหลักสูตรอิสลามศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

สัมพันธ วารี

การจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมของกระทรวงศึกษาธิการ

การจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมหรือหนังสืออ่านประกอบ คือส่วนหนึ่งของการจัดทำ ‘หนังสือเสริมประสบการณ์’ ในระบบการศึกษาไทย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐอย่างจริงจังนับตั้งแต่แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) โดยเป็นแผนพัฒนาการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์ว่า “เร่งพัฒนาการศึกษาทุกระดับและประเภทให้เหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงของประเทศ และให้สนองความต้องการขั้นพื้นฐานทางสังคมและการพัฒนาประเทศโดยมุ่งให้การศึกษามีส่วนช่วยเสริมสร้างคุณภาพและประสิทธิภาพของพลเมืองไทยให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล” อันทำให้เห็นได้ว่า รัฐมีความพยายามในการลงทุนทางด้านการศึกษามากมาย เพื่อเร่งพัฒนาพลเมืองให้มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้วัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติดังกล่าวก็นำมาสู่การออกนโยบายการลงทุนในการพัฒนาหลักสูตรพัฒนาอุปกรณ์การเรียนการสอน การปรับปรุงคุณภาพของครู อีกทั้งมีการสร้างแนวคิดที่ว่าเด็กจะต้องสามารถคิด แสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วย

การค้นคว้า โดยมีอุปกรณ์ที่เหมาะสม กระทั่งได้เริ่มมีการสนับสนุนให้มีการจัดทำหนังสืออ่านประกอบ บทเรียน (หนังสือเสริมประสบการณ์) ขึ้นมาในขณะนั้น (ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, ประพิมพ์พรรณ สุธรรมวงศ์, และนพคุณ คุณาชีวะ, 2521, น. 105-106)

โดยใน พ.ศ. 2522 กระทรวงศึกษาธิการได้ออกคำสั่งที่ วก.419/2522 เรื่อง กำหนดหนังสือเรียนสำหรับเลือกใช้ในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งกล่าวถึงประเภทของหนังสือที่ใช้ในโรงเรียนไว้ 2 ประเภทคือ 1. หนังสือเรียน คือหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้สำหรับการเรียนมีสาระตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรอย่างถูกต้อง และ 2. หนังสือเสริมประสบการณ์ คือหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการไม่ได้กำหนดเป็นข้อบังคับให้เป็นหนังสือแบบเรียน โดยหนังสือเสริมประสบการณ์นี้ โรงเรียนควรจัดไว้ให้ครูและนักเรียนในโรงเรียนโดยคำนึงถึงประโยชน์ในแง่ของการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ความซาบซึ้งในคุณค่าภาษา การเสริมสร้างทักษะและนิสัยรักการอ่าน และการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ตามหลักสูตรให้กว้างขวางยิ่งขึ้น (สุชาติ เจริญฤทธิ์, 2543, น. 8) ทั้งนี้ หนึ่งใน

ประเภทของหนังสือเสริมประสบการณ์คือ หนังสืออ่านเพิ่มเติมหรือหนังสืออ่านประกอบ (supplementary reading) ซึ่งเป็นหนังสือที่มีสาระอ้างอิงหลักสูตรสำหรับให้นักเรียนอ่านเพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ตามความเหมาะสมของวัยและความสามารถในการอ่านของแต่ละบุคคล (จินตนา ไบกาชุย, 2534, น. 19-20) นอกจากนี้ หนังสืออ่านเพิ่มเติมหรือหนังสืออ่านประกอบ มักจะมีรูปแบบที่เป็นสารคดี เรื่องสั้น เรื่องเล่า นิทาน ซึ่งมีโครงเรื่องหรือการอธิบายที่ผู้ออกแบบสามารถใส่ข้อคิดเห็นหรือทัศนคติได้มากกว่าหนังสือแบบเรียนหลักที่มักจะมีการจัดเรียงลำดับเรื่องอย่างเป็นระเบียบ มีการแบ่งออกเป็นบท ๆ ในเชิงข้อเท็จจริง (ศักดิ์ศรี ปาณะกุล และคณะ, 2521, น.108)

การเกิดขึ้นของหลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐ และหนังสืออ่านเพิ่มเติมของหลักสูตรอิสลามศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

การเกิดขึ้นของหลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐและหนังสืออ่านเพิ่มเติมของหลักสูตรอิสลามศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผลสืบเนื่องมาจากใน พ.ศ. 2516 ได้เกิดเหตุการณ์การต่อต้านหนังสือแบบเรียนของไทยโดยประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งไม่ยอมรับเนื้อหาในหนังสือแบบเรียน (สังคมศึกษา) ที่รัฐได้ตีพิมพ์ออกมาอันมีความขัดแย้งกับความเชื่อของชาวมุสลิมในพื้นที่ชายแดนใต้ จนทำให้รัฐได้มีการหาแนวทางแก้ไขโดยประนีประนอม อาทิ ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา ได้มีการออกหนังสือที่ ยล 23/2516 ซึ่งระบุว่า “ในกรณีที่แบบเรียนเล่มหนึ่งเล่มใดมีรูปภาพเกี่ยวกับพุทธศาสนาหรือเนื้อเรื่องที่เ็นปัญหาให้โรงเรียนปฏิบัติดังนี้ (1) ไม่ต้องสอนบทเรียนนั้นให้แก่นักเรียนไทยมุสลิม (2) ให้ครูเย็บรูปภาพและเนื้อเรื่องที่เกี่ยวกับ

ทั้งนี้ ‘หนังสือแบบเรียน’ อันหมายรวมถึง
‘หนังสืออ่านเพิ่มเติมหรือหนังสืออ่านประกอบ’
ถือเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญของกระบวนการสร้าง
‘ความทรงจำส่วนรวมและการตระหนักรู้ร่วมกัน’ ของคนในสังคม
โดยเฉพาะสำหรับประเทศไทยที่ประชาชนส่วนใหญ่
ได้ผ่านระบบการศึกษาภาคบังคับ

พุทธศตวรรษด้วยลวดเขียนกระดาดเพื่อไม่ให้ปรากฏ
แก่สายตาต่อไป” กระทั่งเขตการศึกษาธิการที่ 2
(ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) ได้มีความคิดในการจัด
ทำหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลาม ชั้น ป. 5-7 และ ม.ศ.
1-3 ขึ้นมา แต่ทว่ายังคงไม่ประสบความสำเร็จใน
ช่วงแรก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2516, น. 4-5) จน
ในที่สุดตั้งแต่ พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา ผู้มีอำนาจรัฐ
ก็ได้จัดตั้งหลักสูตรอิสลามศึกษาของกระทรวง
ศึกษาธิการขึ้นมาสำเร็จ ทั้งในระดับประถมศึกษา
มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายในโรงเรียนของ
รัฐ ซึ่งเป็นผลให้เกิดการจัดทำหนังสือแบบเรียนของ
หลักสูตรอิสลามศึกษาขึ้นมาอย่างเป็นทางการด้วย
เช่นกัน (ณัฐพร ปุ้ยรักษา, 2552, น. 17)

ทั้งนี้ ปรากฏว่าหลักสูตรอิสลามศึกษาของรัฐ
ที่เริ่มใช้อย่างจริงจังในโรงเรียนของรัฐนับตั้งแต่ พ.ศ.
2518 ก็ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรเรื่อยมา และ
พัฒนาอุปกรณ์การเรียนการสอน หนังสือแบบเรียน
ตามหลักสูตร รวมทั้งหนังสือเพิ่มเติมด้วยเช่นกัน
โดยผู้เขียนค้นหาหนังสืออ่านเพิ่มเติมของหลักสูตร
อิสลามศึกษาได้จำนวนทั้งสิ้น 48 เล่ม (ตั้งแต่ พ.ศ.
2529-2555) แบ่งเป็นระดับชั้นมัธยมศึกษา 17 เล่ม
และชั้นประถมศึกษา 31 เล่ม มีจำนวนหน้าอยู่ที่

ตั้งแต่ 12-69 หน้า โดยที่หนังสือทุกเล่มจะมีภาพวาด
เป็นส่วนประกอบ ซึ่งจะเชื่อมโยงกับเนื้อหาเหตุการณ์
ที่กำลังดำเนินอยู่ในหนังสือแต่ละเล่ม (สามารถดู
รายชื่อหนังสือ และข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งผู้เขียนได้
รวบรวมไว้ได้ใน <http://shorturl.at/imBDW>)

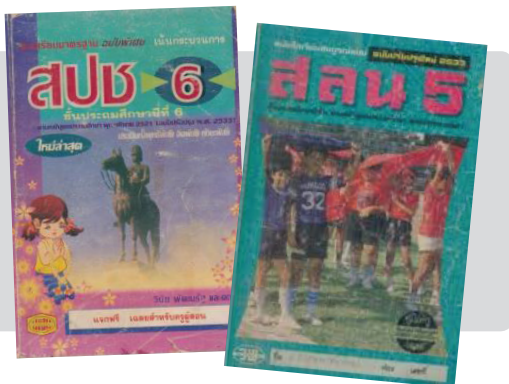
หนังสือแบบเรียนในฐานะเครื่องมือสร้างความ ทรงจำส่วนรวมและการตระหนักรู้ร่วมกัน

การสร้าง ‘ความทรงจำส่วนรวม (collective
memory)’ และการสร้าง ‘การตระหนักรู้ร่วมกัน
(collective consciousness)’ ถือเป็นสิ่งสำคัญต่อ
ความเป็นปึกแผ่นหรือความมั่นคงของชาติ โดยที่

‘ความทรงจำส่วนรวม’ ของคนในสังคมจะทำให้เกิดการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของผู้คนในสังคม (ชาติ) นั้น ๆ และนำไปสู่ความเชื่อมั่นในความหวังต่ออนาคตที่มีร่วมกัน (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2558) ขณะที่ ‘การตระหนักรู้ร่วมกัน’ ก็จะเป็นกลไกสำคัญของการจัดระเบียบทางสังคม (social order) โดยการจัดแบ่งว่าสิ่งใดดีงาม สิ่งใดชั่วร้าย อะไรควร อะไรไม่ควร อีกทั้งทำให้เกิดความคิดเห็นและยอมรับในเรื่องต่าง ๆ ร่วมกัน และถือปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ โดยมีความชอบ ชื่นชม เล็งเห็นคุณค่า และบูชาในเรื่องเดียวกัน (Durkheim, 1893 อ้างถึงใน สุนทร คุณชัยมั่ง, 2561, น. 23)

ทั้งนี้ ‘หนังสือแบบเรียน’ อันหมายรวมถึง ‘หนังสืออ่านเพิ่มเติมหรือหนังสืออ่านประกอบ’ ถือเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญของกระบวนการสร้าง ‘ความทรงจำส่วนรวมและการตระหนักรู้ร่วมกัน’ ของคนในสังคม โดยเฉพาะสำหรับประเทศไทยที่ประชาชนส่วนใหญ่ได้ผ่านระบบการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งมีการใช้หนังสือที่ต้องผ่านรับรองโดยกระทรวงศึกษาธิการเป็นสื่อการเรียนการสอนด้วยแล้ว จึงทำให้ความทรงจำส่วนรวมและการตระหนักรู้ร่วมกันของคนในสังคมไทยนั้นมักจะเป็นไปตามเนื้อหาที่ถูกคัดสรรไว้ในหนังสือเหล่านั้นอย่างมีนัยสำคัญ

การใช้หนังสือแบบเรียนเพื่อสร้างความทรงจำส่วนรวมและการตระหนักรู้ร่วมกันของสังคมไทยนั้น เป็นสิ่งที่ผู้มีอำนาจในสังคมไทยได้ตระหนักมาโดยตลอด โดยในยุคสมัยแห่งการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ก็ทรงตระหนักถึงความสำคัญของหนังสือแบบเรียนโดยมีความพยายามทำให้หนังสือแบบเรียนเป็นเครื่องมือที่สามารถสร้างความทรงจำส่วนรวมและการตระหนักรู้ร่วมกันของผู้คนในอดีตร่วมกัน อาทิ ใน พ.ศ. 2449 สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงเสนอว่า “รัฐบาลมีอำนาจที่จะตกแต่งหนังสือสอนเด็กนักเรียน... ประโยชน์ของการแต่งหนังสือจึงไม่แพงเลย” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2538, น. 48-49)

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538, น.55-56) หนึ่งในนักวิชาการซึ่งได้ทำการศึกษาประเด็นเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียนของไทย จากรายวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (สปช.) และวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย (สสน.) ในระดับประถมศึกษาไว้เป็นแนวทางอย่างน่าสนใจนั้น ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับ ‘คติ’ ที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนของไทยไว้สามประการ ได้แก่ 1) มีพันธะต่ออนาคตเหมือนกันคือความเจริญเป็นปึกแผ่นของชาติ 2) มีประวัติศาสตร์ร่วมกันคือการดำรงรักษาเอกราชของชาติสืบมาแต่โบราณ และ 3) เคารพสักการะในพระมหากษัตริย์เหมือนกัน ทั้งนี้ คติทั้งสามประการที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนนั้นถือเป็นความพยายามทำให้ความแตกต่างหลากหลายอันกระจัดกระจายในสังคมไทยได้หลอมรวมไปในทิศทางเดียวกัน หรือกล่าวให้ถึงที่สุดคือ การจัดทำหนังสือแบบเรียนของรัฐไทยนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความทรงจำส่วนรวมและการตระหนักรู้ร่วมกันของคนไทย โดยมีคติทั้งสามประการดังกล่าวเป็นสาระสำคัญ

ขณะเดียวกัน ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่า “หนังสืออ่านเพิ่มเติมของหลักสูตรอิสลามศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ” ซึ่งถูกจัดทำขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2529 เป็นต้นมานั้น ก็อาจจะปรากฏให้เห็นถึงคติต่างๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับคติสามประการดังกล่าวอยู่เช่นกัน ไม่มากนักน้อย ซึ่งเป็นคติที่รัฐไทยได้พยายามปลูกฝังลงในความทรงจำส่วนรวมและการตระหนักรู้ร่วมกันของชาวมุสลิมในสังคมไทย เพื่อให้ชาวมุสลิมได้ร่วมกันสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติ ความมั่นคงของชาติ และความรุ่งเรืองของชาติ

ในที่นี่ ผู้เขียนจึงได้ทำการสำรวจและวิเคราะห์หนังสืออ่านเพิ่มเติมของหลักสูตรอิสลามศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งสิ้น 48 เล่ม โดยปรากฏว่าคติที่ปรากฏในหนังสือเหล่านั้น มีด้วยกัน 4 ประการ คือ (1) การวางแผนครอบครัวให้มีความสมดุล (มีลูกน้อย) (2) การเป็นพลเมืองในการพัฒนาประเทศ (3) การดำรงเอกลักษณ์ความเป็นไทย (4) ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ โดยผู้เขียนจะอภิปรายในแต่ละประเด็น และยกตัวอย่างจากหนังสือบางเล่ม ดังนี้

คติประการที่ 1: การวางแผนครอบครัวให้มีความสมดุล (มีลูกน้อย)

การวางแผนครอบครัวให้มีความสมดุล (มีลูกน้อย) ได้ปรากฏให้เห็นในนโยบายด้านประชากรในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยในช่วง พ.ศ. 2529-2551 สามารถแบ่งนโยบายด้านประชากรของไทยได้เป็น 2 ช่วงคือ (1) ช่วงของการรณรงค์ให้มี “การลดอัตราการเพิ่มประชากร” ภายใต้แนวคิด “ลูกมากจะยากจน” โดยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 และ 7 (พ.ศ. 2530-2539) รัฐไทยได้มีการรณรงค์ในการวางแผนครอบครัวและมาตรการจูงใจด้านต่าง ๆ เพื่อลด

จำนวนบุตร โดยมีการเน้นเป้าหมายเฉพาะกลุ่มประชากรมากขึ้น และในช่วงที่ (2) ระหว่าง พ.ศ. 2545-2554 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ปรากฏว่ารัฐไทยได้ให้ความสำคัญกับ “การรักษาระดับอัตราเจริญพันธุ์ให้คงที่ในอัตราทดแทน” โดยได้รณรงค์ให้มีการชะลอการวางแผนครอบครัวในพื้นที่ที่มีอัตราเจริญพันธุ์อยู่ในระดับทดแทนหรือต่ำกว่า เช่น พื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลางและกรุงเทพมหานคร แต่ยังคงเร่งรัดส่งเสริมการวางแผนครอบครัวในพื้นที่ที่มีอัตราการเกิดสูง เช่น ในบางพื้นที่ของภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และ 10 (พ.ศ. 2545-2554) รัฐไทยได้กำหนดเป้าหมายให้ประเทศไทยมีโครงสร้างประชากรที่สมดุล และขนาดครอบครัวที่เหมาะสม โดยได้รณรงค์ให้รักษาแนวโน้มภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรให้อยู่ในระดับทดแทนอย่างต่อเนื่อง (คณะทำงานสุขภาพคนไทย, 2555, น. 30-31)

คติเรื่องการวางแผนครอบครัวให้มีความสมดุล ดังที่กล่าวไปข้างต้น ได้ปรากฏอยู่ในหนังสืออ่านเพิ่มเติมของหลักสูตรอิสลามศึกษา โดยปรากฏว่าหนังสือเหล่านั้นมักจะมีเนื้อเรื่องในลักษณะที่บ้านหนึ่งหลังจะมีสมาชิกคือ พ่อ-แม่-ลูก ซึ่งจะมีลูก

ไม่เกิน 2 คน ส่วนญาติ ๆ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา จะอยู่บ้านหลังอื่น ๆ หรือมีลักษณะเป็นครอบครัวเรือนเดี่ยว (ครอบครัวขนาดเล็ก) ดังตัวอย่างเช่น

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง 'อัล-กุรอาน' มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“รูฮานี มีพ่อ รูฮานี มีแม่ รูฮานี มีพี่ชื่อนูรียะฮ์ พ่อแม่ นูรียะฮ์และรูฮานี นับถือศาสนาอิสลาม รูฮานีและนูรียะฮ์ เป็นเด็กดี มีมารยาท จึงเป็นที่รักของพ่อและแม่” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2529ก)

ภาพ 1: ลักษณะครอบครัวในหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่อง อัล-กุรอาน

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง 'สุลัยมาน' มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“สุลัยมานเป็นลูกชายคนเดียวของอะมีน และอะมีนะฮ์ อายุย่างเข้า 11 ขวบ กำลังเรียนอยู่ชั้น ป.5 บ้านของเขาตั้งอยู่ใกล้ทุ่งนา ช้างบ้านมีต้นมะพร้าว หลังบ้านเป็นหนองน้ำ มีผักตบชวาลอยอยู่เป็นหย่อม ๆ มีคันทนาเล็ก ๆ ใช้เป็นทางเดินของคนและฝูงวัวควาย” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2532ก)

ภาพ 2: ปกหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่อง สุลัยมาน ที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของครอบครัวขนาดเล็ก

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับมัธยมศึกษาเรื่อง 'รอยอดีต' ที่มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีครอบครัวอยู่ครอบครัวหนึ่ง เป็นครอบครัวเล็ก ๆ มี พ่อ แม่ ลูก ทุกคนอยู่กันอย่างมีความสุข และดำเนินชีวิตตามหลักของศาสนาอิสลาม” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2534ก)

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับมัธยมศึกษาเรื่อง 'พ่อค้ามุสลิม' มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“สุไลมานเจ้าของร้านเป็นชายวันกลางคน... คอดีเยาะห์ ผู้เป็นภรรยา เป็นมุสลิมที่ดีสวย สมวัยอยู่ในโอวาทของสามี ไหลา ลูกสาววัยสิบห้า เป็นนักเรียนชั้นม.4 ของโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ เธอเติบโตในครอบครัวที่มีบรรยากาศอิสลามอย่างแท้จริง ครอบครัวนี้จึงเป็นแบบอย่างของครอบครัวมุสลิมที่ดี” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2534ข)

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับมัธยมศึกษาเรื่อง 'เสาหลักแห่งความศรัทธา' มีเนื้อเรื่องระบุว่า

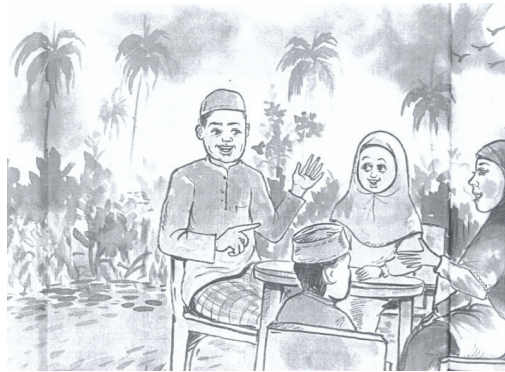
“ในบรรดาคนงานหลาย ๆ อาชีพที่มาทำงานนั้น มีอยู่ครอบครัวหนึ่งเป็นครอบครัวมุสลิมมาจากจังหวัดปัตตานี มีสมาชิกสามคน คือ อิสมาอิล อามีนะฮ์ ซึ่งเป็นบิดามารดาของเด็กชาย अबดุลลอฮ์ ครอบครัวนี้เป็นครอบครัวที่มีฐานะปานกลาง” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2538ก)

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง 'มานะกับซิดี' มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“บ้านของมานะกับซิดีอยู่ริมถนน มีรั้วไม้ไผ่ มีต้นไม้มากมายสวยงามน่าอยู่ คุณพ่อ คุณแม่ มานะและซิดีช่วยกันดูแลบ้านให้สะอาดร่มรื่นและน่าอยู่ คุณพ่อคุณแม่ของมานะและซิดีเป็นชาวสวน คุณพ่อคุณแม่รักลูก ๆ ทั้งสอง ลูก ๆ ก็รักคุณพ่อคุณแม่ ทุกคนในบ้านรักกันมาก” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2541)

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง 'เต๊ะทำได้' มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“อารีนาเป็นลูกสาวคนเดียวของครอบครัว มีชื่อเล่นว่าเต๊ะและแทนชื่อตัวเองว่าน้อง พ่อแม่และพี่ชายเรียกเธอว่า “เต๊ะ” ขณะนี้เธอมีอายุ 7 ขวบ” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2542ก)

ภาพ 3: ลักษณะครอบครัวขนาดเล็กในหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่อง เต๊ะทำได้

จะเห็นได้ว่าตัวอย่างเหล่านี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงคติเรื่องการวางแผนครอบครัวให้มีความสมดุล (มีลูกน้อย) ที่ปรากฏในหนังสืออ่านเพิ่มเติมของหลักสูตรอิสลามศึกษา แม้ว่าคติดังกล่าวนั้นจะมีความขัดแย้งกับบัญญัติของศาสนาอิสลามที่สนับสนุนให้มุสลิมมีลูกมาก หรือตรงข้ามกับคติความเชื่อที่มีอยู่เดิมของคนในสังคมมุสลิมก็ตาม

คติประการที่ 2: การเป็นพลเมืองในการพัฒนาประเทศ

การจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมของหลักสูตรอิสลามศึกษา ก็ปรากฏให้เห็นคติเรื่องการเป็นพลเมืองในการพัฒนาประเทศด้วยการที่เยาวชนต้องให้ความสำคัญต่อการศึกษา เพื่อสามารถประกอบอาชีพในภายภาคหน้า เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและนำไปสู่การพัฒนาของชุมชนและประเทศชาติ

ทั้งนี้ ในช่วงทศวรรษ 2530 ซึ่งเป็นช่วงที่เริ่มมีการจัดทำหนังสือเหล่านี้ขึ้นนั้น รัฐไทยก็ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2536) ที่ระบุให้มีการขยายการผลิตบัณฑิตในกลุ่มสาขาวิชาการและวิชาชีพที่มีความต้องการกำลังคนสูง กล่าวคือ “กลุ่มสาขาวิชาที่ยังเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน ได้แก่ วิศวกรรมศาสตร์ การเกษตร การอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี หรือกลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี” อีกทั้งในเวลาต่อมารัฐไทยก็ยังคงสนับสนุนให้พลเมืองได้ประกอบอาชีพต่าง ๆ เพื่อเป็นกำลังสำคัญของประเทศ (ทบทวนมหาวิทยาลัย, 2529, น.7-12; อมรวิรัช นาครทรรพ และคณะ, 2555, น. 57-65)

โดยคติเรื่องการเป็นพลเมืองในการพัฒนาประเทศ ได้ปรากฏในหนังสืออ่านเพิ่มเติมของหลักสูตรอิสลามศึกษา ดังยกตัวอย่างเช่น

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับมัธยมศึกษาเรื่อง ‘เมื่อถึงวันนั้น’ มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“สมัยก่อนชาวมุสลิมส่วนใหญ่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่นิยมส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อที่อื่น ๆ โดยเฉพาะการศึกษาวิชาสามัญเพราะถือว่าไม่จำเป็น แต่หัจญ์อิบรอฮีมเป็นผู้มองการณ์ไกล เขาตระหนักเสมอต่อหะดิษบทหนึ่งที่มีความว่า การแสวงหาความรู้เป็นข้อกำหนดแก่มุสลิมทุกคน... หัจญ์อิบรอฮีมได้ทุ่มเทความรักความห่วงใยให้แก่ฮารูนมาก เขาเป็นห่วงอนาคตของ

ลูก อยากให้ได้รับการศึกษาสูง ๆ จึงยอมเสียสละความสุขส่วนตัว ทนเหนื่อยยาก ทำงานหาเงิน ให้ลูกเรียน เมื่อหาทุนเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดแล้ว เขาก็ได้รับทุนจากรัฐบาล ไปศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยที่กรุงเทพมหานคร” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2529๑)

หนังสืออ่านเพิ่มเติม ระดับมัธยมศึกษาเรื่อง ‘ชีวิตที่ลิขิต’ มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“คือบรี๊สอบเข้าเรียนต่อ ปวช.แผนกอิเล็กทรอนิกส์ที่วิทยาลัยเทคนิคปัตตานี หลังจากที่ จบม.3 จากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง อายุย่างเข้าปีที่ 17 ตอนแรกแม่เขาจะ ให้เรียนต่อม.4 ที่โรงเรียนเดิม แต่เขาปฏิเสธ และอ้อนวอนขอเรียนต่อทางสายอาชีพ โดยยก เหตุผลต่าง ๆ ตามที่เขาเห็นว่าดี ซึ่งมีทั้งเหตุผลที่ใช้ได้และบางเหตุผลก็ฟังไม่ขึ้น แต่แม่เขาก็ ต้องจำยอมตามเขาในที่สุด... เรียนสายอาชีพนั้นดี เพราะทุกคนก็ต้องทำงานเมื่อเรียนจบแล้ว” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2534ค)

หนังสืออ่านเพิ่มเติม ระดับมัธยมศึกษาเรื่อง ‘สำนึกสุดท้ายของอาหมีร์’ มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“กำลังคิดถึงอาหมีร์ลูกของเราที่กำลังเรียนในเมือง ปีนักษัตรก็จบปวส.แล้ว อดเป็นห่วงอนาคต ของเขาไม่ได้... ลูกเราเรียนจบ ปวส. แล้วก็ต่อระดับปริญญาได้นี้ เขาขยันเรียนดี ไม่น่าเป็นห่วง เลย... ควรให้อาหมีร์เรียนต่อได้ปริญญา เพื่อสร้างชื่อเสียงและฐานะให้กับครอบครัวในอนาคต” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2534ง)

หนังสืออ่านเพิ่มเติม ระดับมัธยมศึกษาเรื่อง ‘น้ำตาแม่’ มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“ในที่สุดทุกคนก็สอบผ่านชั้นมัธยมปีที่ 6 และเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยศอพิทย์ สาลิမ် ได้เข้าเรียนต่อที่วิทยาลัยเทคนิคแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ ส่วนมูหุสินเรียนที่มหาวิทยาลัยส่วน ภูมิภาคทางภาคใต้... หลังจากนั้นไม่นานทั้งสามได้แยกย้ายไปเรียนตามสถาบันที่ตนสอบได้ ศอพิทย์และสาลิမ်เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อไปรายงานตัว ศอพิทย์เรียนแผนกไฟฟ้า สาลิမ်เรียน แผนกก่อสร้าง” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2538ข)

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง ‘ไอ้... อัลลอฮ์’ มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พ่อแม่มีความตั้งใจที่จะให้ะหฺยาได้รับการศึกษา สูงขึ้นในโรงเรียนมัธยมประจำจังหวัด... แม่มองหน้าลูกชายด้วยสายตาที่เอ็นดูแล้วพูดว่า

ยะหยาความรู้แค่ ป.6 ในสมัยนี้ยังน้อยไป ลูกต้องศึกษาหาความรู้ให้มากกว่านี้ เพื่อจะได้ ประกอบอาชีพที่ก้าวหน้า... เมื่อยะหยาเรียนจบมัธยมศึกษาตอนปลาย เขาก็สามารถสอบเข้า เรียนต่อมหาวิทยาลัยได้ เขาทุ่มเทกำลังกายและกำลังใจให้กับการเรียนด้วยความมานะ อดทน ขยันหมั่นเพียรด้วยจิตใจที่ไม่หวั่นกลัวต่อความยากลำบากใด ๆ ทั้งสิ้น” (กรมวิชาการ กระทรวง ศึกษาธิการ, 2538ค)

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง ‘มลาอิกะฮ์’ มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“เมื่อถึงระดับอุดมศึกษาก็แยกไปเรียนในสาขาที่แต่ละคนสนใจและมีความสามารถ ซึ่งมี ทั้งแพทยพยาบาล ครู บัญชี ธุรกิจ ช่างต่าง ๆ และที่ขาดไม่ได้คือแต่ละครอบครัวพยายามที่จะ ส่งลูกหลานไปเรียนด้านศาสนาในต่างประเทศ เช่น ประเทศอียิปต์ ซาอุดีอาระเบีย และคูเวต เมื่อจบปริญญากลับมาถึงไทยก็จะประกอบอาชีพต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการสอนศาสนาด้วย” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544)

นอกจากนี้ หนังสือเหล่านั้นยังมีเนื้อเรื่องที่น่าเสนอถึงคุณธรรมหรืออุดมคติของอาชีพต่าง ๆ ซึ่งเป็นอาชีพ ที่สำคัญในการพัฒนาประเทศไว้ดังนี้

อาชีพครูและพยาบาล ได้ปรากฏให้เห็นถึงความมีคุณธรรม มีความโอบอ้อมอารี เลื้อเพื่อเผื่อแผ่ ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ดังตัวอย่างเช่น หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง ‘ครูจินดา’ ที่มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“เพียงสองปีกว่าที่เธอได้มีโอกาสคลุกคลีกับชาวบ้านปุโยะ มีความสนิทสนมไปมาหาสู่ เยี่ยมเยียนไม่ว่าหมู่บ้านจะมีงานแต่งงาน งานเข้าสูหนัดหรืองานอื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าว มา ครูจินดามักจะให้ความร่วมมือด้วยดีเสมอมา บางครั้งเมื่อมีโอกาสครูจินดาจะไปเยี่ยม ผู้ปกครองนักเรียนในวันหยุดราชการ บางครั้งเธอก็จะร่วมรับประทานอาหารกับชาวบ้านเป็น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียนได้เป็นอย่างดี... หลังจากรอกียะหะห์จบชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้ว รอกียะหะห์มุ่งมั่นที่จะเรียนต่อวิชาพยาบาลเพราะตัวเธอหลงใหลใน เครื่องแบบสีขาวสะอาดตา ในส่วนลึก ๆ ของเธอจริงต้องการที่จะนำความรู้มาเป็นประโยชน์ ช่วยเหลือพี่น้องเพื่อนบ้าน” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2542ข)

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับมัธยมศึกษาเรื่อง 'มรสุมชีวิต' มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“อาอีชะฮ์ตั้งครุฑเสียเลือดมากจำเป็นต้องให้เลือดโดยด่วน... เมื่อครูเฟาซีทราบข่าว เขาจึงไปหาหมอทันทีเพื่อจะขอบริจาคเลือด... เธอรู้ไหม คุณครูเฟาซีนั้นใจดีจริง ๆ เลย ครูช่วยจ่ายค่ายาให้หมดเลย” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2538ง)

อย่างไรก็ตาม ในหนังสือเหล่านั้น ก็ยังคงปรากฏถึงความขัดแย้งในประเด็นเรื่องการศึกษาในโรงเรียนของรัฐ (การศึกษาสายสามัญ) กับการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา (การศึกษาศาสนา) อันดำรงอยู่ในสังคมมุสลิมขณะนั้น โดยเนื้อหามีลักษณะแสดงถึงข้อกังขา และข้อดีข้อเสียของการเรียนในสายต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับมัธยมศึกษาเรื่อง 'อาเยาะห์' มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“ชาวบ้านหลายคนต่างซุบซิบถึงอาการป่วยของอาเยาะห์ บางคนบอกว่าคงหมดโอกาสหายแล้ว... บางคนวิจารณ์ถึงลูกที่เป็นถึงปลัดอำเภอ ยังไม่เอาธุระ พ่อทุกคนเลี้ยงไม่ได้ ไม่ดูแลพ่อยามเจ็บป่วย อุตสาหัสเสียให้เรียนจบได้รับราชการ คนแบบนี้ต้องตกนรกกะอันนั้น เราถึงไม่อยากส่งลูกเรียนสายสามัญเพราะเป็นอย่างนี้เกือบทุกคน” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2534จ)

หนังสืออ่านเพิ่มเติม ระดับมัธยมศึกษาเรื่อง 'สำนักสุดท้ายของอามิรุ' ที่มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“ควรให้อามิรุเรียนต่อให้ได้ปริญญา เพื่อสร้างชื่อเสียงและฐานะให้กับครอบครัวในอนาคต ส่วนการศึกษาทางศาสนาค่อยศึกษาเพิ่มเติมก็ได้... ฉันคิดว่าถ้าไม่รีบปลูกเรื่องศาสนาตั้งแต่เดี๋ยวนี้ ปล่อยให้เรียนจบปริญญาแล้วหันกลับมาเรียนศาสนา มันยากนะ เพราะว่าเมื่อเรียนจบ เขาก็อยากหางานทำ สร้างฐานะ สร้างครอบครัวใหม่ จะเอาเวลาที่ไหนมาเรียน” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2534ง)

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับมัธยมศึกษาเรื่อง 'รักแท้' ที่มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“ปลัดอภิวัดมนโผล่หน้ายิ้มแฉ่งออกมาบนอกรถโตโยต้าโคโรนาล้ำเงินใหม่เอี่ยม... อนาคตคุณนายปลัดอำเภอ คุณนายนายอำเภอ ความสะดวกสบาย ความสนุกสนาน หลงลืมความรับผิดชอบในหลักศาสนาที่มุสลิมจะพึงปฏิบัติ” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2534ด)

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับมัธยมศึกษาเรื่อง 'น้ำตาแม่' มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“เราไม่เรียนหรอกโรงเรียนเอกชนเขยจะตาย ที่ผ่านมามีใครเป็นใหญ่เป็นโตสักคน... เขื้อใครบอกนาย อาจารย์ใหญ่โรงเรียนที่บ้านเราก็จบจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม... แคเป็นอาจารย์ใหญ่เท่านั้นไม่เห็นจะเข้าท่าเลย” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2538ข)

คดีประการที่ 3: การดำรงเอกลักษณ์ความเป็นไทย

รัฐไทยได้ให้ความสำคัญกับการทำให้ประชาชนตระหนักและดำรงเอกลักษณ์ความเป็นไทยมาโดยตลอด โดยผู้มีอำนาจของรัฐไทยได้ให้ความหมายต่อเอกลักษณ์ความเป็นไทยไว้ โดยมีหลายลักษณะด้วยกัน

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเน้นความเป็นไทยแท้ในด้าน “อุปนิสัย” หรือ “คุณธรรม” ของชนชาติไทย ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ ได้แก่ “ความจงรักภักดีในอิสรภาพของชาติ ความปราศจากวิหิงสา และความฉลาดในการประสานประโยชน์” และทรงแสดงให้เห็นว่าคุณธรรมทั้งสามประการนี้เป็นเอกลักษณ์ของชนชาติไทย โดยมีหัวใจของ “ความเป็นไทย” อันได้แก่ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ขณะที่ หลวงวิจิตรวาทการ ผู้มีบทบาทในการสร้างความเป็นไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ได้เน้นความเป็นไทยในแง่ของความภาคภูมิใจในความเจริญรุ่งเรืองตั้งแต่โบราณ รวมถึงการมีจิตใจหรืออุปนิสัยที่รักความก้าวหน้า มีความมุ่งมั่นที่จะต่อสู้ มีความอดสาหัสขยันหมั่นเพียรในการทำงานและนิยมการค้าขาย และยังคงเน้นความจงรักภักดีในอิสรภาพของชาติ รวมทั้งการให้ความสำคัญกับสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เช่นกัน ทั้งนี้ แม้ในแต่ละช่วงเวลา เอกลักษณ์ความเป็นไทยจะมีรายละเอียดที่เปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่โดยภาพรวมแล้ว เอกลักษณ์ความเป็นไทยในลักษณะดังกล่าวก็ได้ถูกส่งต่อจนเป็นความคิดกระแสหลักในสังคมไทยสืบมา (สายชล สัตยานุรักษ์, 2548, น. 40-67)

การจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมของหลักสูตรอิสลามศึกษา ก็ปรากฏให้เห็นคดีเรื่องการดำรงเอกลักษณ์ความเป็นไทย ในลักษณะดังกล่าวด้วยเช่นกัน ดังนี้

เอกลักษณ์เรื่องความสามัคคี รักใคร่กลมเกลียว ความเฉลียวฉลาดในการประสานประโยชน์ของคนในชุมชน/ชาติ ไม่ว่าจะต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนา หลากหลายอาชีพ ยกตัวอย่างเช่น หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง ‘ชุมชนของอับดุลหะลิม’ มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“เมื่อถึงวันศุกร์ ครูอุษมานนำนักเรียนชายไปร่วมละหมาดวันศุกร์ที่มัสยิดใกล้ ๆ กับโรงเรียนมุสลิมที่มัสยิดมีอาชีฟต่าง ๆ กัน บางคนเป็นชาวนา ชาวสวน ครู ตำรวจ เจ้าหน้าที่อนามัย พัฒนาการ คนงานรับจ้างอื่น ๆ... แม้บอกว่าเวลาเจ็บป่วยเราต้องไปหาหมอ อย่าไปซื้อยามากินเอง หมอมีหน้าที่รักษาคนเจ็บป่วยและคนที่เป็นโรคต่าง ๆ ในหมู่บ้านของเรามีคนเป็นจำนวนมากทุกคนเป็นเพื่อนบ้านของเรา เวลาเพื่อนบ้านของเราเดือดร้อน เราต้องช่วยเหลือ เมื่อเพื่อนบ้านของเราเจ็บป่วย เราต้องไปเยี่ยม เราจึงจะอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2529ค)

หนังสืออ่านเพิ่มเติม ระดับประถมศึกษาเรื่อง ‘รสูลุลลอฮ์’ มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“ครอบครัวของอะนัสและอะนีได้ย้ายเข้ามาอยู่ในสิ่งแวดล้อมใหม่ที่มีความแตกต่างทั้งสำเนียง การพูด อาหารการกิน ตลอดจนสภาพภูมิประเทศและดินฟ้าอากาศ แต่ต่อมาพวกเขาก็สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมใหม่นี้ได้ด้วยดี... คุณพ่อคะเพื่อน ๆ หนูที่โรงเรียนนิสัยดีทุกคนเลยคะ เวลารับประทานอาหารกลางวันเพื่อน ๆ หลายคนพยายามจะแบ่งอาหารให้หนูกินด้วย แต่อาหารบางอย่างหนูบอกเพื่อน ๆ ว่าหนูเป็นมุสลิมกินไม่ได้” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2538จ)

หนังสืออ่านเพิ่มเติม ระดับมัธยมศึกษาเรื่อง 'เสาหลักแห่งความศรัทธา' มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“ถึงแม้ว่าอับลุลลอฮฺจะเป็นมุสลิมและเป็นสมาชิกใหม่ของโรงเรียน แต่สิ่งเหล่านี้ไม่เป็นปัญหาสำหรับเขา เพื่อนที่โรงเรียนให้ความเป็นกันเองกับเขาทุกคน ทำให้เขาเกิดความสุขสบายใจ”
(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2538ก)

หนังสืออ่านเพิ่มเติม ระดับประถมศึกษาเรื่อง 'อิญาบการแต่งกายแบบอิสลาม' ที่มีเนื้อเรื่องระบุว่า

เปิดเทอม	สืบทก	พฤษภาฯ
ดีนาร์	เด็กน้อย	มุสลิมะฮ์
แต่งตัว	เรียบร้อย	สวยสะ
ป้ามะ	มาด้วย	ช่วยพา
มาพบ	คุณครู	สายใจ
เพื่อนใหม่	สงสัย	นักหนา
โยเธอ	แต่งกาย	แปลกตา
เสื้อผ้า	ปกปิด	เรียบร้อย
คุณครู	แนะนำ	ในห้อง
พี่น้อง	ร่วมชาติ	ไม่น้อย
ภาคกลาง	ภาคใต้	ชาวคอย
ร่วมร้อย	ดวงใจ	เดียวกัน

ไม่แปลก	ใช่ไหม	พี่น้อง
เพื่อนพ้อง	ผองมิตร	ยึดถือ
เรารัก	ร่วมใจ	ร่วมมือ
สัตย์ซื่อ	อยู่ด้วย	ช่วยกัน

ดีนาร์	เด็กน้อย	ดีใจ
เพื่อนใหม่	เข้าใจ	เสมอ
แต่งกาย	ต่างกัน	ฉันเธอ
เพื่อนเกลอ	ชาติไทย	เดียวกัน

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555ก)

ภาพ 4: สะท้อนถึงความสามัคคี รักใคร่กลมเกลียว ของคนในชุมชน ไม่ว่าจะต่างเชื้อชาติศาสนา หลากหลายอาชีพ จากหนังสืออ่านเพิ่มเติม ทำให้มุสลิมไม่กินหมู

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง 'ทำไมมุสลิมไม่กินหมู' มีเนื้อเรื่องระบุว่า

วันนี้	มีเพื่อนใหม่	จากภาคใต้	เมืองยะลา
แต่งตัว	ดูแปลกตา	ศีรษะหนา	มีผ้าคลุม
คุณครู	แนะนำว่า	ชื่อมูนา	ขึ้นชุมชน
เพื่อนเพื่อน	มาล้อมรุม	ชวนเข้ากลุ่ม	แสนปรีดา

ให้เด็ก	ช่วยกันหา	เมืองยะลา	น่าเรียนรู้
พอใจ	บอกคุณครู	หนูเห็นอยู่	ได้สุดไทย
คุณครู	เล่าให้ฟัง	เด็กเด็กนั่ง	อย่างตั้งใจ
ยะลา	อยู่ภาคใต้	แต่ทำไม	ติดทะเล
ผู้คน	นั้นหลากหลาย	เพราะติดชาย	แดนมาเลย์
อยู่มา	นานกาล	ต่างปนเป	อยู่ด้วยกัน
ทั้งจีน	ทั้งไทยพุทธ	มุสลิม	ไทยทั้งนั้น
อยู่ร่วม	อย่างสุขสันต์	ช่วยเหลือกัน	มานมนาน

เลือกมอง	มุมที่เหมือน	เราเป็นเพื่อน	มีมิตร
พุทธคริสต์	อิสลามนี้	ทุกชีวี	เป็นคนไทย
เวลา	รับอาหาร	เด็กเบิกบาน	และดีใจ
ไรดี	มีไข่ไข่	รสถุกใจ	ยิ้มเบิกบาน

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555ข)

ภาพ 5: สะท้อนถึงความสำคัญของธงไตรรงค์ อันมี ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นส่วนสำคัญ จากหนังสืออ่านเพิ่มเติม อัญมณีการแต่งกายแบบอิสลาม

ในส่วนของเอกลักษณ์ความเป็นไทย เรื่องความสำคัญของการเคารพธงชาติ อันมี ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง 'รสูลุลลอฮ์' มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“เสียงระฆังดังขึ้นนักเรียนทุกคนต่างรีบไปเข้าแถวบริเวณหน้าเสาธง อิมรอนช่วยครูจัดเด็กเล็ก ๆ เข้าแถว ต่อมาตัวแทนนักเรียนได้ออกไปเชิญธงชาติขึ้นสู่ยอดเสา กล่าวคำปฏิญาณตน กล่าวบทสวดสรรเสริญอัลลอฮ์” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2538๙)

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง 'ชะกาฮุ ทรัพย์สินสร้างสรรค์สังคม' มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“เมื่อทุกคนต่างเข้าแถวกันเรียบร้อยแล้ว เสียงเพลงชาติจากนักเรียนซึ่งร้องพร้อมกันก็ดังขึ้น ธงสามสีที่เป็นสัญลักษณ์แทนชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ถูกดึงขึ้นไปโบกสะบัดอยู่บนยอดเสา” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2542ค)

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง 'ครูจินดา' มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“พอได้ยินเสียงดังแก๊ง ๆ นักเรียนก็ผละจากการวิ่งเล่นรีบมาเข้าแถว เสียงร้องเพลงชาติดังขึ้น พร้อม ๆ กับธงชาติผืนเก่า ๆ ค่อย ๆ เคลื่อนสู่ยอดเสา เพลงชาติที่ร้องถึงแม้จะไม่ค่อยพร้อมเพรียงกัน แต่เด็กทุกคนก็พยายามและตั้งใจร้อง” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2542ข)

หนังสืออ่านเพิ่มเติม ระดับประถมศึกษา เรื่อง ‘อิญาบการแต่งกายแบบอิสลาม’ ที่มีเนื้อเรื่องระบุว่า

เรารัก	ในหลวง	ราชันย์
ตรงกัน	หายห่วง	สงสัย
พระองค์	ทรงเฝ้า	ห่วงใย
เมตตา	ชาวไทย	ทุกคน
เรารัก	กันด้วย	จิตใจ
แจ่มใส	ชาวไทย	สุขสันต์
เรามี	หนึ่งเดียว	ราชันย์
ร่วมกัน	ทั้งฉัน	และเธอ

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555ก)

ขณะที่เอกลักษณ์ความเป็นไทยเรื่องความสำคัญของภาษาไทยและการใช้ภาษาไทยในการสื่อสารดังตัวอย่างเช่น

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษา เรื่อง ‘จริยธรรม’ ที่มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“น้องยังเล็กนัก คอยดูพี่ ๆ เป็นตัวอย่างก่อน แต่ถ้าท่านถามน้องก็ควรตอบอย่างสุภาพอ่อนโยน และลงท้ายด้วยคำว่า ‘ค่ะ’ ทุกครั้งนะคะ” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2529ง)

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษา เรื่อง ‘มานะกับซิติ’ ที่มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“ซิติชอบเรียนวิชาภาษาไทย ซิติพูดภาษาไทยได้ชัดเจนและไพเราะ ซิติสอนเพื่อน ๆ ให้พูดภาษาไทยในโรงเรียน” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2541)

ภาพ 6: เหตุการณ์ความไม่สงบรายวันในพื้นที่ชายแดนใต้ จากหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่อง ครูจินดา

และเอกลักษณ์ความเป็นไทยเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินไทย อันถือเป็นความภาคภูมิใจของคนไทย ตัวอย่างเช่น

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง ‘ศาสนประวัติ’ มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“การเดินทางในบ้านเรามีร่มไม้ได้พักร้อนระหว่างทาง มีน้ำให้ดื่ม แต่ในบางประเทศเช่น ซาอุดีอาระเบียซึ่งมีแต่ทะเลทราย กลางวันอากาศร้อนจัดจะหาน้ำดื่มสักหยดก็แสนยากลำบาก แต่พอตกกลางคืนอากาศก็เย็นจัด... บ้านเราสะดวกสบายทุกอย่าง น้ำก็หาง่าย ต้นไม้ก็มีมาก” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2529)

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง ‘จดหมายจากพ่อ’ มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“นครมักกะฮ์นี้ตั้งอยู่ในดินแดนหุบเขา ต่างกับสภาพที่เมืองไทยมาก บ้านเราออกไปทางไหนก็มีแต่ป่าไม้เขียวชอุ่ม มีแม่น้ำ ลำธาร และภูเขาที่มีพันธุ์ไม้ขึ้นอยู่ทั่วไป” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2532)

คติประการที่ 4: ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้

แม้หนังสืออ่านเพิ่มเติมของหลักสูตรอิสลามศึกษาจะมีฉากเป็นพื้นที่ชายแดนใต้ แต่ทว่าเนื้อหาที่แสดงถึงความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลับปรากฏในหนังสืออ่านเพิ่มเติมของหลักสูตรอิสลามศึกษาเพียงแค่ 3 เล่มเท่านั้น โดยผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า อันเนื่องจากหนังสืออ่านเพิ่มเติมของหลักสูตรอิสลามศึกษา มีกลุ่มเป้าหมายของผู้อ่านคือเยาวชน ฉะนั้นภาพความรุนแรงต่าง ๆ หรือเหตุการณ์ความขัดแย้งจึงเป็นสิ่งที่รัฐมองว่าไม่สมควรปรากฏอยู่ในหนังสือเหล่านั้น ในที่นี้จึงกล่าวได้ว่า คติเรื่องความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้เป็นไปในลักษณะของการอำพรางหรือปกปิดความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมของผู้อ่าน

ทั้งนี้ ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ปรากฏเพียง 3 เล่มนั้น มีลักษณะเป็นการอธิบายถึงความรุนแรงที่เกิดจากผู้ก่อการร้าย ซึ่งสร้างความหวาดกลัวให้กับผู้คนในพื้นที่ นอกจากนี้ รัฐก็ได้สร้างเนื้อเรื่องให้ผู้ก่อการร้ายได้มีการกลับตัวกลับใจมาร่วมพัฒนาประเทศชาติ ดังตัวอย่างเช่น

หนังสืออ่านเพิ่มเติม ระดับประถมศึกษาเรื่อง ‘ชะกาฮุ ทรัพย์สินสร้างสรรค์สังคม’ มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“บ่อยครั้งที่เขาคิดอยากเลิกเรียนอยู่บ้านช่วยแม่ทำงาน หลังจากพ่อถูกกับระเบิดของพวกก่อการร้ายดักไว้ตอนหนีจากการตามล่า ทำให้ผู้บริสุทธิ์อย่างพ่อของเขาต้องรับเคราะห์ ขณะออกไปกรีดยางตอนใกล้รุ่ง ทั้งเมียและลูกอีกสามคนผจญชีวิตด้วยความลำบาก เหตุการณ์เลวร้ายผ่านเข้ามาในความรู้สึกอยู่เสมอ บางครั้งรู้สึกโกรธแค้น แต่เมื่อนึกถึงคำสอนของแม่ที่เคยพร่ำบอกว่า ไม่ควรเก็บความแค้นไว้ ก็ได้แต่ขอวิงวอนให้คนร้ายเหล่านั้นกลับใจเป็นคนดี และเลิกก่อการร้ายสร้างบาปกรรมเสียที หากไม่โดนทำโทษในโลกนี้ ก็จะถูกทำโทษในโลกหน้าอย่างแน่นอน” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2542)

หนังสืออ่านเพิ่มเติม ระดับประถมศึกษาเรื่อง ‘ครูจินดา’ มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“รถวิ่งมาหยุดที่หน้าโรงเรียนบ้านปุโยะ เธอค่อย ๆ แทรกตัวลงแล้วรีบเข้าไปในโรงเรียน แต่ก็แปลกใจนักเรียนที่เคยวิ่งเล่นในตอนเช้า วันนี้หายไปไหนกันหมด เธอจึงเดินไปทางด้านหลังโรงเรียน เห็นเด็ก ๆ ยืนมุงดูอะไรกันอยู่... ครูจินดารีบเดินตามเด็กชายคนนั้นไป เด็ก ๆ เห็นครูมาเปิดทางให้ครูไปดู ภาพที่ปรากฏอยู่เบื้องหน้าคือภาพของชายวัยกลางคน นอนคว่ำอยู่บนแผ่นดินหลังมีรอยกระสุนเป็นรู มีเลือดแห้งกรัง... หลังจากที่นักเรียนเข้าแถวเคารพธงชาติแล้ว นักเรียนต่างเข้าห้องเรียนไปเรียนหนังสือกันตามปกติ เรื่องสนทนาก็จะพูดคุยกันถึงชายที่ถูกฆ่าตายหลังโรงเรียน... ครูจินดามีความรู้สึกกลัวต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่สังเกตบรรดาครูและนักเรียนไม่มีอาการหวาดกลัวเหมือนเธอเลย ด้วยความสงสัยเธอจึงเรียกรอกเียะหิมาไต่ถาม ‘นี่ รอกเียะหิ มีคนตายที่โรงเรียนบ่อยไหม’ ‘ครูคะ มีเกือบทุกปี’... ข่าวการย้ายของครูจินดาแพร่สะพัดไปทั่วหมู่บ้าน ต่างก็พูดคุยกันไปตามความเห็นต่าง ๆ นานา บ้างก็บอกว่าครูจินดาคงกลัวเหตุการณ์ที่ไม่ปลอดภัยเช่น การฆ่ากันตาย คนร้ายดักยิงรถประจำทาง การเผาโรงเรียน การลักพาครูไปเรียกค่าไถ่” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2542ข)

หนังสืออ่านเพิ่มเติม ระดับมัธยมศึกษาเรื่อง ‘คำพิพากษา’ มีเนื้อเรื่องระบุว่า

“คุณรู้จักอุเซ็ง นาได้ไหม คำว่านาได้มิใช่ नामสกุล แต่เป็นสมญานามของอุเซ็งที่ชอบใช้ ปีนนาได้ไปชมขูหรือปิดสวนยางชาวบ้าน แต่เดี๋ยวนี้ได้เข้ามาอบตัวเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย แล้ว...” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2538ข)

บทสรุป

คดี 4 ประการ อันได้แก่ (1) การวางแผนครอบครัวให้มีความสมดุล (มีลูกน้อย) (2) การเป็นพลเมืองในการพัฒนาประเทศ (3) การดำรงเอกลักษณ์ความเป็นไทย (4) ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ที่ปรากฏในหนังสืออ่านเพิ่มเติมของหลักสูตรอิสลามศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งจัดทำขึ้นในช่วง พ.ศ. 2529 -2555 นั้น ถือเป็นคดีที่รัฐไทยได้พยายามปลุกฝังลงในความทรงจำส่วนรวมและการตระหนักรู้ร่วมกันของชาวมุสลิมในสังคมไทย เพื่อให้ชาวมุสลิมได้ร่วมกันสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติ ความมั่นคงของชาติ และความรุ่งเรืองของชาติ ทั้งนี้ จึงกล่าวได้ว่า การจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมของหลักสูตรอิสลามศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ถือเป็นหนึ่งในเครื่องมือของกระบวนการสร้าง ‘ความทรงจำส่วนรวมและการตระหนักรู้ร่วมกัน’ ที่รัฐไทยได้หยิบใช้ เชกเช่นเดียวกันหนังสือแบบเรียนในสาขาวิชาอื่น ๆ ■

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2529ก). หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง อัล-กุรอาน.

กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2529ข). หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับมัธยมศึกษาเรื่อง เมื่อถึงวันนั้น.

กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2529ค). หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง ชุมชนของอับดุลละลิม. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542ค). **หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง ชะกาสุ ทรัพย์สินสร้างสรรค์สังคม**. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). **หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง มลาอิกะฮ์**. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2516). **การพิจารณาปัญหาหลักสูตรและแบบเรียนในเขตการศึกษาธิการ 2 (ศธ.15.11.2/28 กล่อง 2)**. กรุงเทพฯ: หอสมุดวชิรญาณ.
- คณะกรรมการสุขภาพคนไทย. (2555). **รายงานสุขภาพคนไทย 2555 เรื่อง วิวัฒนาการนโยบายทาง ประชากร**. สืบค้นจาก https://www.hiso.or.th/hiso/picture/reportHealth/ThaiHealth2012/thai2012_12.pdf
- จินตนา ไบกาฮุย. (2534). **การจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ณัฐพร ปุ๋ยรักษา. (2552). **สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียน มัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ทบวงมหาวิทยาลัย. (2529). **แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2536)**. สืบค้น จาก http://www.mua.go.th/users/bpp/developplan/download/higher_edu_plan/PlanHEdu6_2530-2534.pdf
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2538). **ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียนและอนุสาวรีย์: ว่าด้วยวัฒนธรรม รัฐ และ รูปการจิตสำนึก**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, ประพิมพ์พรรณ สุธรรมวงศ์, และ นพคุณ คุณาชีวะ. (2521). **การวิเคราะห์หนังสือ แบบเรียน**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2548). การสร้าง 'ความเป็นไทย' กระแสหลัก และ 'ความจริง' ที่ 'ความเป็นไทย' สร้าง. **วารสารฟ้าเดียวกัน**, 3(4), 40-47.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2555ก). **หนังสืออ่านเพิ่มเติม ระดับประถมศึกษาเรื่อง อธิบายการแต่งกายแบบอิสลาม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2555ข). **หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเรื่อง ทำไมมุสลิมไม่กินหมู**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุชาติ เจริญญาติ. (2543). **การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรื่อง "เที่ยวเมืองพังงา"**. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สุนทร คุณชัยมั่ง. (2562). กระบวนทัศน์ หลักคิด และการย่างก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ของคนไทย. **วารสาร ดำรงราชานุภาพ**, 19(58), 23.
- อมรวิชช์ นาครทรรพ และคณะ. (2555). **อุดมศึกษาไทยในรอบศตวรรษ: จากโอกาสและความหวังในอดีตสู่วิกฤติคุณค่าปริญญาในยุคอุดมศึกษาประชานิยม**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยจิตติ.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2558). **ความทรงจำ ความหวังและ 'วันพรุ่งนี้'**. สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2015/03/58223>